

Karel de Grote en het buitenland - Nederlaag en mythe: Roncesvalles en Roeland

Gedenkteken voor Roeland te Roncesvalles (Navarra, Spanje).

Het eerste contact tussen Karel en de islamitische wereld liep uit op een militaire catastrofe in 778 bij Roncesvalles. In het oosten van het islamitische kalifaat regeerde na een bloedige vete met de Omajjaden de dynastie van de Abbasiden. Het kalifaat had tegen het eind van de zevende eeuw het voormalige Perzische rijk van de Sassaniden veroverd, alsook de oost- en zuidkusten van de Middellandse Zee en de vruchtbare sikkkel van Noord-Afrika, en was in 711 naar het Iberische schiereiland overgestoken. Sinds de oprichting van Bagdad was het tweestromenland tussen Tigris en Eufraat de kern van het rijk geworden en was het zwaartepunt van Damascus naar het binnenland

verschoven. Al in 765 waren er contacten geweest tussen het kalifaat en de vader van Karel, maar die waren met de dood van Pippijn drie jaar later weer afgebroken. Misschien probeerde de kalief - al-Mansur was het in die tijd, de vader van de beroemde Harun-ar-Raschid - de Franken te overhalen om een bondgenootschap te sluiten en tegen de Omajjaden, die in Zuid- en Midden-Spanje -

al-Andalus - de resten van het Westgotische rijk hadden weten in te palmen en kort daarna het emiraat van Cordoba hadden gesticht. Het opkomende emiraat werd voornamelijk bedreigd door het eigenmachtige optreden van de stadhouders in het dal van de Ebro, die zich probeerden te onttrekken aan de centrale macht en daarbij op zoek waren naar bondgenoten. Afgezanten van de machthebbers van Gerona en Barcelona waren dan ook verschenen op de rijksdag in Paderborn en hebben Karel kunnen overhalen om over de Pyreneeën op oorlogsexpeditie te trekken, waardoor hij de Frankische invloed in de grensstreek, tot ver over Narbonne zou kunnen verstevigen. Op die manier zouden ook de contacten met het koninkrijk Asturië, het laatste christelijke bastion ten zuiden van het gebergte in het noordwesten van Spanje, kunnen worden versterkt. Het zou zelfs mogelijk worden om in Navarra en Gascogne controle uit te oefenen over de Basken, een volk dat aan beide kanten van de Pyreneeën was gevestigd, en tot op vandaag wordt gekenmerkt door een eigen taal, cultuur en sterke onafhankelijkheidsdrang.

Kaart van Spanje in de 8e eeuw: de islamitische verovering van het Visigotische koninkrijk, bracht het schiereiland grotendeels onder islamitische heerschappij, met uitzondering van het uiterste noorden, de gebieden Galicië, Asturië, Cantabrië en Baskenland.

Wellicht heeft Karel zich voor deze ondoordachte en slecht voorbereide onderneming in 788 laten leiden door het vooruitzicht op een grote buit, of gewoon door de drang naar avontuur. Het

Frankische leger rukte op in twee colonnes. De eerste, waar ook Beieren en Langobarden (!) bij behoorden, nam de kustweg via Narbonne en Saragossa. De tweede colonne, die door de koning werd geleid, trok dwars door Aquitanië en trok over de pas Ibenuta, boven Roncesvalles, in de richting van de Ebro. De ontvangst aan de overkant van de Pyreneeën was allesbehalve bemoedigend. Voor de doortocht naar Saragossa moest Pamplona worden veroverd, dat deel uitmaakte van het bij Asturië horende Navarra. Op de linkeroever van de Ebro kwamen de twee legers bij elkaar. Saragossa kon niet worden bezet en aan overgave van de stad viel zelfs niet te denken. Er werden hooguit enkele belangrijke gijzelaars gesteld door de stedelijke overheid. Het verbond van de stadhouders tegen de emir van Cordoba viel uit elkaar nog voor het iets had bereikt. De Frankische intocht liep uit op een fiasco in plaats van op een spectaculaire overwinning met een omvangrijke buit. De officiële Frankische bronnen uit die tijd behandelen de hele kwestie dan ook heel discreet en omzichtig. Einhard was de eerste die het aandurfde om na jarenlange stilte details over de mislukte veldtocht mee te delen.

De Pas boven Roncesvalles waar Roeland de dood vond. De inham in de rotswand zou volgens de legende uitgehakt zijn door Roeland zelf met zijn zwaard Durendal (wat hoogst onwaarschijnlijk is).

Tijdens de terugtocht werden legertroups en achterhoede op de pas boven Roncesvalles namelijk overvallen door Basken die op wraak en buit uit waren. Ze waren vertrouwd met het landschap en vielen met lichte wapens vanaf de bergen de Frankische troepen aan, die zwaar bepakt en bewapend waren. Tijdens een bijna klassieke guerilla-operatie overvielen de Basken hen, en gingen er met de buit vandoor. Drie belangrijke legerleiders kwamen daarbij om het leven, onder andere Hruodland, de markgraaf van Bretagne en de held van het naar hem genoemde Roelandslied. Volgens de Arabische geschiedschrijver Ibn-al-Athir bevrijdden de zonen van de stadhouder van Saragossa hun vader, die gegijzeld was, en brachten de Franken een militaire nederlaag toe.

Afbeelding die de dood van Roeland voorstelt.

De gebeurtenis moet een verpletterende indruk hebben gemaakt op de koning en de legerleiding. Zelfs Napoleon wist dat wettelijke koningen wel eens een gevecht konden verliezen zonder daarbij al te veel gezichtsverlies te lijden, maar voor ambitieuze heersers die wilden uipakken met hun macht was dat uit den boze! In de later aangepaste versie van de zogenaamde rijksannalen staat vermeld dat dit verlies als een wolk een schaduw gooide in het hart van de koning over een groot deel van de Spaanse overwinningen. Een duidelijk eufemisme: er waren geen politieke successen geboekt, en het kon zelfs niet tot een gevecht met de Basken komen.

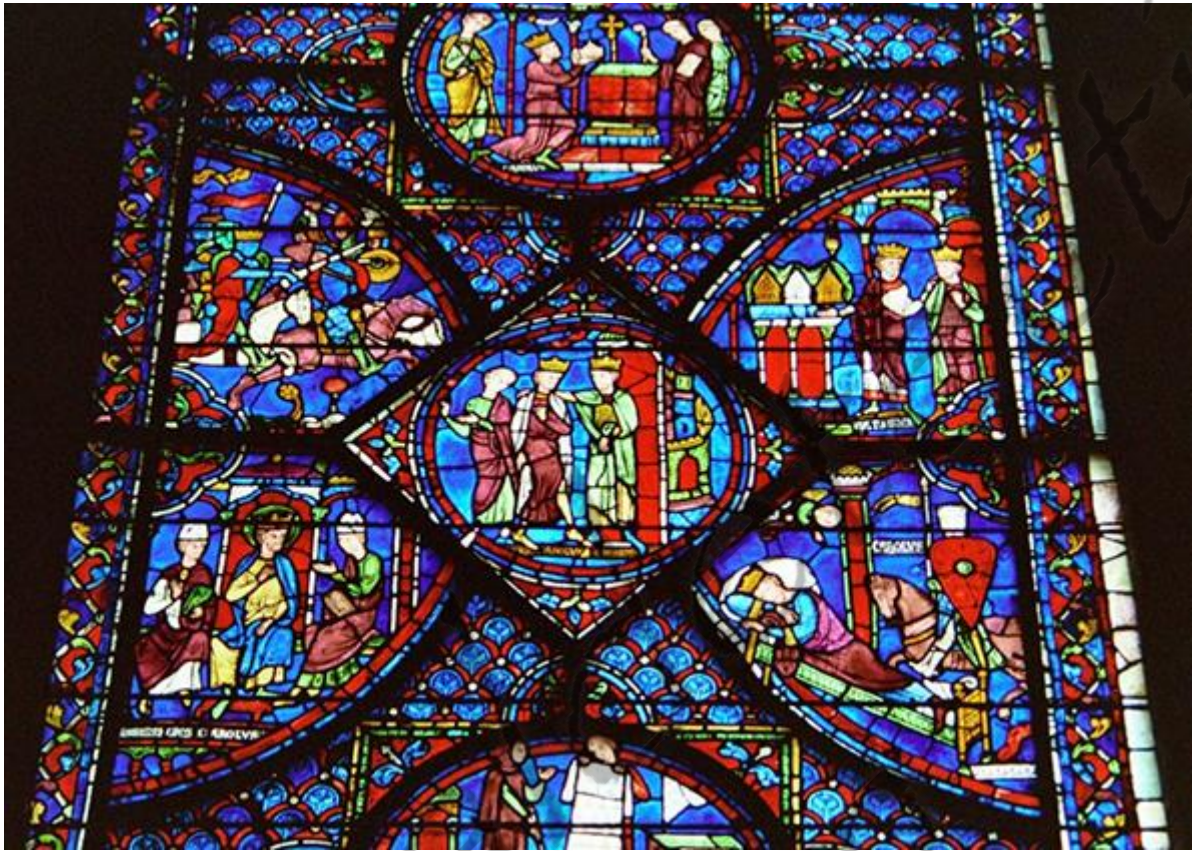
Karel trok zijn conclusies uit dit debacle. Hij liet zich niet meer verleiden tot dergelijke geïmproviseerde acties, nam geen initiatieven meer tot confrontaties met de islamieten, maar regelde conflicten via diplomatieke betrekkingen met het oosterse kalifaat. In 781 kwamen Aquitanië en Gascogne, als grensgebied van Asturië en het emiraat, in bezit van zijn zoon Lodewijk, nadat Karel had gezorgd voor een politieke en militaire versterking van het gebied. De integratie van Aquitanië in het Frankische rijk kreeg nu prioriteit bij zijn politieke activiteiten in het zuiden. Voor de uitbouw van Frankrijk was deze streek van even groot belang als de gebieden tussen de Rijn en de Elbe-Saale voor het latere Duitsland.

Koning Alfonso II van Asturië (bijgenaamd "de kuise") was koning van Asturië van 791-842.

De verhouding met het koninkrijk Asturië evolueerde, ondanks de smadelijke nederlaag, positief. In elk geval vernemen we uit de biografie van Einhard dat koning Alfonso 'de Kuise' zichzelf tegenover Karel 'geheel de Uwe' noemde en op die manier de verre en machtige koning in zekere zin als zijn meerdere erkende. Karel nam in Aquitanië wel geloofsvluchtelingen uit het Spaanse grensgebied op,

de zogenaamde Aprisionairen. Ze kregen woongebieden toebedeeld en moesten diensten verlenen aan de Frankische kroon.

Deel van het glasraam, gewijd aan het leven van Karel de Grote, in de kathedraal van Chastres.

De episode van Roncesvalles kreeg cultuurhistorisch vooral veel betekenis door het Roelandslied. In dit eerste chanson de geste dat het hoog- en laatmiddeleeuwse beeld van Karel in grote mate heeft bepaald, worden de feiten van 778 ten tijde van de reconquista en de kruistochten geïnterpreteerd als de christelijke geloofsstrijd van Karel en zijn paladijnen, met Roeland voorop. De koning der Franken wordt als een oorlogsheld en een heilige van Europees formaat afgeschilderd, zoals duidelijk te zien is in het glasraam van de kathedraal van Chastres.